

Bolezni čebel

NEKAJ PRAKTIČNIH NAPOTKOV IN SPOZNANJ PRI ZATIRANJU HUDE GNILOBE ČEBELJE ZALEGE

Zatiranje hude gnilobe čebelje zalege je eno glavnih in najpomembnejših opravil delavcev Veterinarskega zavoda Slovenije, pristojnih za zdravstveno varstvo čebel. Huda gniloba je kužna bolezen, ki jo povzroča sporoigni bacil *Penbacillus larvae*. Spore ali trosi, ki jih bacil ustvari ob neugodnih življenjskih razmerah, so zelo trdoživi, saj v voščenih ostankih starih panjev lahko preživijo tudi več desetletij. Uniči jih le kuhanje v 3-odstotni raztopini luža ali neposredno obžiganje s plinskim ali bencinskim gorilcem. Bolezen je v naših krajih znana že odkar so tu čebele, za razliko od varoe, ki je šele pred približno 25 leti prišla v Evropo z Daljnega vzhoda.

Klinični znaki hude gnilobe čebelje zalege so vidni predvsem na pokrovcikih pokrite zalege, saj je ta presledkasta, pokrovčki pa so pogosto nagrizeni od čebel in imajo luknjice nepravilne oblike. Pri zastaranih primerih so pokrovčki lahko tudi vrti in nepravilne oblike, iz panjev pa pogosto zaudarja po kleju. Opažam, da večina čebelarjev ne pozna zgodnjih znamenj bolezni, zato se zganejo šele, ko družina zelo oslabi. Največ primerov pa odkrijem sam pri rednih pregledih čebelnjakov na kužnih območjih in pri sistematičnih pregledih. *Vsaka sprememba na pokrovcikih pokrite zalege je znamenje, da z ličinko pod pokrovčkom nekaj ni v redu. Takšno celico je zato treba odkriti, izbežati ličinko z zobortbecem ter ugotoviti vzrok sprememb.* Če čebelar sam ne more postaviti diagnoze, naj pokliče na pomoč bolj izkušenega čebelarja ali veterinarja specialista za čebele.

Huda gniloba čebelje zalege se širi iz čebelnjaka v čebelnjak predvsem z ropanjem obolelih družin, saj se te zaradi svoje oslabelosti ne morejo braniti. Roparice prenesejo ves med iz panja obolele družine (še zlasti med z mednih vencev v gnezdu) v neposredno okolico svojega gnezda, ta med pa vsebuje največ spor hude gnilobe. Mlade čebele krmilke potem prav ta med uporabljajo za krmiljenje mlade zalege, ki se tako okuži prek prebavil. Če upoštevamo to spoznanje, nam je torej jasno, da je možnost izbruha bolezni tem večja, čim starejše je satje v plodišču, saj se z leti v medu okrog gnezda nabere toliko več spor. Zato je zelo koristno, da satje v plodišču v treh do štirih letih v celoti zamenjamo. Starejše satje uporabljamo le v medišču, pa še tam ne več kot tri leta. Pri praktičnem delu sem ugotovil, da se huda gniloba le redkokdaj pojavi v dru-

žinah z mladim satjem. Prednost mladega satja je tudi, da se iz celic takih satov izlegajo večje čebele, poleg tega pa je v takih družinah tudi manj povzročiteljev drugih čebeljih bolezni, kot so na primer nosemavost in poapnela zalega. Razmeroma mlado satje v medišču zagotavlja tudi boljše kakovost medu. Če čebele v predrojilni dobi zaposlujemo z graditvijo satja, s tem zmanjšujemo tudi rojilni nagon. Korist od graditve satja imajo torej tako čebele kot tudi čebelar. Žal pa pri praktičnem delu na terenu ugotavljam, da čebelarji premalo izrabljajo to dejavnost čebel.

Laboratorijsko ugotavljanje navzočnosti spor hude gnilobe čebelje zalege v medu v tujini že nekaj let uspešno uporabljajo za zgodnje ugotavljanje bolezni. Pri tem moramo upoštevati, da je treba za realen rezultat jemati vzorce medu iz mednih vencev okrog gnezda in ne iz točenega medu. Z rednim prevažanjem plodiščnih satov v medišče in poznejšim točenjem le-teh zmanjšujemo število možnih spor hude gnilobe v panju, s tem pa tudi možnost izbruha bolezni.

Pristojni so sicer ugotovili, da je navzočnost spor v medu naših čebel dokaj pogosta, vendar je to šele prvi pogoj za izbruh bolezni. Drugi pogoji so še: *zadostno število spor* (za okužbo en dan stare ličinke je potrebnih samo približno deset spor, za okužbo štiri do pet dni stare ličinke pa že približno 10 milijonov spor), *slabe življenjske razmere* (predvsem pomanjkanje hrane v panju), *slaba paša*, *huda napadenost z varoo* ali navzočnost drugih bolezni, ki oslabijo imunski sistem čebeljih ličink, *pretirana uporaba kemičnih sredstev* pri zatiranju varoe ter verjetno še drugi, ki jih doslej še ne poznamo. Dokler imajo čebele družine dovolj medenih zalog v satju in reden dotok hrane (paša ali pitalnik) ter vso drugo nego, vključno z rednim in pravilnim zatiranjem varoe, se lahko same uspešno upirajo izbruhu bolezni. Če nimajo tako ugodnih razmer, oslabi splošna odpornost družine kot celote in posameznih osebkov, zato je možnost izbruha bolezni veliko večja.

Drug način prenosa bolezni med čebelarstvi je *nakup čebeljih družin, ki pred tem niso bile zdravstveno pregledane*. Pogosto se zgodi, da čebele zaradi pomanjkanja čebelarjeve volje in časa ali zaradi njegove smrti ostanejo brez ustrezne nege. Pri takih zapuščenih družinah se pogosto pojavi huda gniloba čebelje zalege. Bolne družine so po navadi ob

prodaji že slabotne in jih zato prodajajo ceneje. Posledice takih »ugodnih« nakupov so pojavi vedno novih žarišč hude gnilobe in s tem tudi velike gospodarske škode. V Sloveniji je registriranih približno 120 novih žarišč na leto. Glede na vse to bi bilo nujno, da bi čebele pred nakupom vedno pregledal vsaj čebelarški preglednik, saj jih je v vsakem društvu še nekaj, ali – še bolje – pooblaščen veterinar, ki bi po pregledu izdal tudi zdravstveno spričevalo, če so čebele zdrave.

Pogosto prenesejo bolezen v čebelnjak *pobegli roji*. Pri svojem vsakdanjem delu v čebelnjakih pogosto naletim na odprta žrela praznih panjev, v katera čebelarji nastavijo staro satjo. Lovljenje pobeglih rojev je izjemno priljubljen »šport« slovenskih čebelarjev, kot kaže, pa je lahko tudi eden izmed načinov, kako čebelam nakopljemo hudo gnilobo. Upoštevati moramo namreč, da čebele, ki rrojijo, s seboj kot popotnico, ki jim zadostuje približno za tri dni, nosijo zalogo medu iz starega panja. Ta med navadno izvira iz plodiščnih satov in pogosto vsebuje spore hude gnilobe. Ko se čebele namestijo v lovilnem panju na starem satju, vanj takoj uskladiščijo s seboj prineseni kužni med. Če ima roj staro matico, začne ta takoj zalegati in čebele krmilke začnejo za prehrano ličink uporabljati med, ki so ga prinesle s seboj. Zato je seveda nevarnost pojava boleznih še večja. Vsak roj neznanega izvora moramo po ogrebanju za 72 ur zapreti v temno, hladno klet. Po tem času ga vsadimo v panj, in to le na nove satnice. Šele naslednji dan ga začnemo krmiti s sladkorno raztopino 1 : 1 in mu tako pomagamo ves čas, dokler si ne zgradi novega satja. Do pojava pokrite zalege ali pa še pred vsaditvijo v roju s primernimi sredstvi zatiramo varoo in ga tako najučinkoviteje očistimo zajedavcev. Pri tem moram omeniti, da se je s pojavom varoe povečalo tudi število primerov hude gnilobe, saj so ugotovili, da varoa mehanično prenaša spore iz panja v panj. Tako redno zatiranje varoe pripomore tudi k zmanjšanju možnosti pojava hude gnilobe.

Znotraj čebelarstva pa se bolezen najpogosteje širi s *krmljenjem čebel z okuženim medom v sladkornih pogačah, s premeščanjem zaleženih in tudi praznih satov iz bolnih družin v zdrave (narejanje in krepitev družin), pa tudi z okuženim orodjem ter rokami, onesnaženimi s kužnim medom*. Zato je pri delu v panju zelo priporočljivo uporabljati tenke gumiaste rokavice, ki jih po uporabi zavržemo.

Pogosto naletim na najbolj zanemarjene čebele pri ljudeh, ki imajo le nekaj družin. Na pripombo, da bi morali bolje skrbeti za čebele, dobim odgovor, da imajo čebele le za okras, da »nekaj leta po vrtu« in da od njih ne pričakujejo nobene koristi. Od takih družin res ni nobene koristi, ampak le škoda, ki jo po navadi prizadenejo vestnim čebelarjem v bližnji okolici, katerih močne čebelje družine ropajo te neoskrbovane in pogosto tudi bolne družine. Zavedati se moramo, da čebele niso glinasti palčki za okras vrta, temveč živa bitja, za katera je treba resno in odgovorno skrbeti. V nasprotnem je bolje, da jih sploh nimamo. Za okras vrta zadostujejo tudi samo pobarvana pročelja brez panjev in čebel.

V zadnjem času je vedno več zapuščenih čebelnjakov, ki ostajajo za umrlimi ali onemoglimi čebelarji brez naslednikov. Naloga zdravstvenih komisij pri društvih je tudi, da skupaj z veterinarsko službo in novimi lastniki odkriva in sanira taka potencialna žarišča hude gnilobe čebelje zalege. V zapuščenih čebelnjakih je treba panje odmrlih družin očistiti starega satja in jim zapreti brade, da se vanje ne morejo nekontrolirano naseljevati pobegli roji.

Pri vseh dejavnostih v čebelnjaku moramo vedno upoštevati dejstvo, da lahko s sporami iz ene same bolne celice okužimo več sto panjev in da ostanejo spore bacila hude gnilobe čebelje zalege žive tudi več kot petdeset let!

Borut Preinfalk, dr. vet. med.

Veterinarski zavod Slovenije

Oddelek za bolezni rib in čebel

e-mail: preinfalk_čebelar@yahoo.com

Iz društvenega življenja

70 LET ČEBELARSKEGA DRUŠTVA ŠMARTNO OB PAKI

V soboto, 9. septembra 2000, smo se na čudoviti jasi pod razvalinami »Starega gradu« pri čebelarškem domu v Šmartnem ob Paki zbrali čebelarji in ljubitelji čebelarstva iz domače občine, da bi zaznamovali 70-letnico našega dela. Tega praznika šmarskih čebelarjev so se udeležili tudi predstavniki ČD Griže, ČD Mlinšek, ČD Ravne pri Šoštanju, ČD Apis,

g. Edvard Stropnik, župan Ivo Rakun in predstavniki nekaterih drugih društev. Čebelarško društvo Šmartno ob Paki je četrto najstarejše društvo v naši občini, torej je čebelarstva zaveš globoko zakoreninjena med prebivalstvom. Podatki iz arhiva nam pričajo, da so bili nekateri čebelarji že leta 1902 člani takratnega Čebelarškega društva za Spodnjo Stajer-